

Atıf/Cite: Koçak, Z. (2023).
Manastırlı kadınların
kullandıkları ev tekstilleri
(1700-1730). *İctimaiyat*,
Osmanlı'dan Günümüze
Balkanlar Özel Sayısı, ss. 164-
178.

Sosyal Bilimler Dergisi | Journal of Social Sciences
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ictimaiyat>

Başvuru / Recieved:

23 / 06 / 2023

Kabul / Accepted

13 / 10 / 2023

DOI: [10.33709/ictimaiyat.1318861](https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1318861)

Manastırlı Kadınların Kullandıkları Ev Tekstilleri (1700-1730)

Home Textiles Used by the Women of Manastır (1700-1730)

Zülfıye KOÇAK^a

Öz

Maddi kültür unsurlarından olan ve bir milletin örf ve adetlerinin önemli göstergeleri arasında yer alan ev ve eşya kültürü, tarihsel süreç içerisinde toplumdan topluma değişiklik göstermiştir. Bu yönüyle kadınların evlerde kullandıkları tekstiller ve bunların yapımında kullanılan kumaşlar toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını belirlemede etkili olmuştur. Tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Manastır, I. Murat zamanında Osmanlı egemenliğine alınmıştır. 18. Yüzyıla gelindiğinde nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu şehirde halkın hukuksal sorunlarını çözen Osmanlı kadısı aynı zamanda dava kayıtlarını da tutturmuştu. Şer'iyye Sicilleri adıyla anılan bu kayıtlar, Manastır'ın hukuksal ve sosyal yapısını aydınlatacak bilgilerin yanı sıra ölen kişilerden kalan miras ayrıntıları hakkında da önemli ipuçları sunmaktadırlar. Ölen kişilerin miras paylaşımlarının yer aldığı defterlere; tereke, ya da kassam defterleri denilmektedir. Kadı ve kassamlar tarafından yapılan miras dağılımı, müstakil kassam defterlerine kaydedildiği gibi şer'iyye sicillerine de kaydedilebilirdi. Şer'iyye sicillerine kaydedilen bu türden belgelerde ölen kişinin taşınır-taşınmaz tüm malları, her türlü alacak-verecek ilişkilerine dair bütün bilgiler yer almaktadır. Dolayısıyla bu defterlerden hareketle bir toplumun maddi kültür unsurlarından olan ev tekstilleri hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bu çalışmada 1700-1730 yılları arasında Manastır mahkemesinde tutulmuş 14 adet şer'iyye sicil defterlerinde dağınık halde bulunan 98 kadın terekesi incelenmiş ve bunlardan hareketle şehirde kadınlar tarafından kullanılan ev tekstillerinin neler olduğu, hangi malzemelerden yapıldıkları, fiyatları ve bunların kadınların servet ve statülerine göre değişip değişmediği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Manastır, Şer'iyye Sicilleri, Kadın, Tereke, Tekstil.

Abstract

Home and furniture culture, which is one of the elements of material culture and is among the important indicators of a nation's customs and traditions, has changed from society to society in the historical process. In this respect, the textiles used by women at home and the fabrics used in their production have been effective in determining the socio-economic and socio-cultural structure of the society. Having been home to many civilizations in history, Manastır was conquered Ottoman rule during the reign of Murat I. By the 18th century, the Ottoman qadi, who solved the legal problems of the people in the city where the majority of the population was Muslim, also kept case records. These records, known as Şer'iyye Registers, provide important clues about the legal and social structure of Manastır, as well as the details of the inheritance of deceased people. The registers containing the inheritance shares of the deceased are called tereke or kassam registers. The distribution of inheritance made by the qadi and kassams could be recorded in separate kassam registers as well as in the shar'iyye registers. Such documents recorded in the shar'iyye registers contain all the movable and immovable property of the deceased, as well as all information on all kinds of social relationship. Therefore, it is possible to obtain information about home textiles, one of the material culture elements of a society, from these registers. In this study, 98 women's deceased properties scattered in 14 shar'iyye registers kept in the court of Manastır between 1700-1730 are analyzed and based on these factors, it is examined what kind of home textiles used by women in the city, what materials they were made of, their prices and whether they changed according to the wealth and status of women.

Keywords

Manastır, Şer'iyye Registers, Women, Inheritance, Textiles.

^a Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. Bitlis/Türkiye.

Assoc. Prof. Dr. Bitlis Eren University, Faculty of Science and Arts, Department of History, Bitlis/Türkiye. Email:

zkocak@beu.edu.tr,

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License ile lisanslanmıştır.

İctimaiyat Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of İctimaiyat Magazine ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

1. Giriş

Temel işlevi barınmak olan ev, kişilerin ve ailelerin günlük yaşamlarını sürdürdükleri mahremiyet alanıdır. Ev ve ev eşyalarının birlikte oluşturduğu geleneksel doku ise öncelikle toplumun tarihini ve kültürünü daha sonra yaşam biçimini ve hayata bakışını yansıtan önemli verilerden biridir. Bu veriler aynı zamanda kimliklerin, geleneklerin, inançların ve zevklerin de ifadesidir. Ev ve ev içinde kullanılan tekstiller tarihsel süreçte ait olduğu toplumun kültür ve inanç değerleri, sosyal ve ekonomik yapısı, iklim ve coğrafi etkenleriyle şekillenmiş; tarz, malzeme, kullanım ve süsleme özellikleri açısından çoğalmış ve farklılaşmıştır. Bu gelişip farklılaşan faktörler kültürel yapının gerekliliği olarak zamanla geleneksel özellik kazanmış ve bulunduğu toplumun kültürünü oluşturmuştur. Toplumsal kültürle özdeşleşen ev ve ev tekstilleri bugünün kültürel yapıtaşları ve insanlık tarihinin gelişim belgeleridir.

Şer'iyye sicillerindeki ev satış akitleri Manastır ev mimarisi hakkında ipuçları vermektedir (Manastır Şer'iyye Sicili¹, Numara: 31, Varak: 4, Hüküm: 4; MŞS, 31, vk. 4/4; MŞS, 31, vk. 13/4; MŞS, 33, vk. 4/1; MŞS, 36, vk. 4/1; MŞS, 36, vk. 7/6; MŞS, 38, vk. 7/5; MŞS, 38, vk. 13/4; MŞS, 42, vk. 8/4). Bu sicillerde yer alan bilgiler ışığında evler en az iki veya üç odadan meydana gelmiş ve odalar sofaya açılmıştı. Bilindiği üzere sofa evlerde çok önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Manastır'daki evlerde odaların açıldığı sofalar, aile bireylerinin bir araya geldiği mekânlar olup hayat olarak da adlandırılmaktaydı (Hasol, 1998: 142; Pakalın, 1971: 242). Buradan hareketle hane halkının zamanının büyük bir bölümünün bu alanlarda geçtiğini tahmin etmek zor olmasa gerektir. Yine evlerin önemli bölümlerinden biri de kilerdi. Depolama alanı olarak kullanılan kiler, ambar ve depo ile yemek pişirilen matbahtan oluşmaktaydı. Evin caddeye bakan giriş kapılarında, saman ya da kiremitten çatı ile örtülü sundurma yer almaktaydı (Koçak, 2019: 225). Evin dışına çıkıldığında avlu karşımıza çıkmaktadır. Avluda meyveli-meyvesiz ağaçlar bulunmakta bunun yanı sıra fırın, ahır, kenife (tuvalet), otluhâne, çardak ve su kuyusu gibi farklı birimler de avluda yer almaktaydı. Sicillerin bize verdiği bilgiler, evlerin insanların ihtiyaçlarının neredeyse tamamına cevap verebilecek şekilde inşa edildiklerini göstermektedir.

Şer'iyye sicilleri evlerin mimari özellikleri ve fiziki bileşenleri dışında evlerin içinde kullanılan tekstillerin neler olduğu hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikle kadınların kullandıkları ev tekstilleri tespit edilmeye çalışılmış, ardından bunlar kullanım amaçlarına göre çeşitli kategorilere ayrılarak tanıtılmış, nihayetinde ise dağılımları ile çeşitlilikleri ortaya konulmuştur. Bu tespitlerin yapılabilmesi için öncelikle tereke sahiplerinin servet miktarları hesaplanmıştır. Kadınların servet miktarları, onlardan kalan menkul, gayrimenkul mallar ile alacaklarından oluşan yekûndan ibarettir. Buna göre 98 kadının servet toplamı 2.988.474 akçedir. Terekeler kendi içerisinde zengin, orta halli, fakir şeklinde kategorilere ayrıldığında; 0 ile 10.000 akçe arası serveti olanlar fakir, 10.000 ile 50.000 akçe arası serveti olanlar orta halli, 50.000 akçe ile üzeri serveti olanlar ise zengin kabul edilmiştir. Buna göre kadınların % 44'ü fakir, % 41'i orta halli, % 15'i ise zengin sınıfına dâhildir.

Terekelerde ev tekstilleri; eski ise köhne, yeni ise cedid, daha önce kullanılmış ise müstamel, büyük ise kebir, küçük ise sağir terimleriyle ifade edilmişlerdir.

¹ Bundan sonraki kullanımda Manastır Şer'iyye Sicilleri, MŞS şeklinde kısaltılacak ve defter numarası yazılacak, ardından varak numarası vk. kısaltmasıyla belirtildikten sonra hüküm numarası eklenecektir.

2. Ev Tekstilleri

2.1. İç Döşeme ve Sergi Tekstilleri

Manastır evlerinde kullanılan tekstilleri kendi içinde toplam beş guruba ayırmak mümkündür. Bunun ilki iç döşeme ve sergi tekstilleri olarak ele alınmıştır. Bu duruma göre evlerde kullanılan iç döşeme ve sergiler üretildikleri hammadde ve hammadde kalitesi, kullanım durumları, boyutları ve fiyatlarına göre çeşitlenmektedir. Bu ürünler odaların zeminlerine serilir, sedirlerin üzerine yayılır ve üzerlerine minderler, yastıklar ve diğer eşyalar konurdu (Başol ve Alkoç, 2013: 404). Namaz kılmak için yayılan seccadeler ve sergilerin tamamlayıcısı perdeler de tarafımızdan bu kısımda değerlendirilmiştir.

Evlerin zeminine halı, kaliçe, kilim, keçe, kebe, çul, çultar, hasır ve velense serilmişti. Bunlardan halı; genellikle yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı havlı bir dokumadır (“Türk Dil Kurumu”, 2022). Altay Dağları eteklerinde Pazırık kurganında bulunan ve Türk düğüm tekniğiyle dokunan halı, sanatının ilk örneklerindedir. Osmanlıda ise Kahire ve Tebriz’in fethi halı sanatında bir dönüm noktasıdır. Zira bundan sonra Osmanlı halıları, Memlûk halılarının teknik, malzeme ve renk etkisinde gelişmiştir (El Sanatları Teknolojisi, Osmanlı Saray Halısı Desenleri, 2012: 1-3). İncelenen sicillerde sadece altı kadın terekesinde kayıtlara geçmesi, halının çok yaygın kullanılmadığını göstermektedir. Emine’nin formu belirtilmeyen 151 akçelik halısı en pahalı (MŞS, 36, vk. 4/3), Ayşe’nin 20 akçelik köhne halısı ise en ucuz halıydı (MŞS, 32, vk. 11/2). Halı sahibi kadınlardan hepsinin birer halısı vardı ve bu kadınlardan biri fakir, diğerleri orta sınıftandı. Görüldüğü gibi sahip oldukları halıların değeri bakımından kadınlar arasında belirgin bir seviye farkı mevcuttu. En zengini ile en fakiri arasında yaklaşık olarak yedi kattan fazla fark olması dikkate değerdir.

Bir tür küçük halı olan kaliçe (Pakalın, 1971: 151), beş kadın terekesinde kayıtlara geçmişti. Fiyatlar kaliçelerin büyüklüğüne/küçüklüğüne, yeniliğine/eskiliğine ve kalitesine göre değişmişti. Sicillerde kaliçelerin ebatları konusunda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Sadece büyük ve küçük olarak bir sınıflandırma söz konusudur. Ancak görüldüğü gibi küçük halı olmalarına rağmen bazı kaliçelerin fiyatı, büyük halı fiyatından daha fazlaydı. Bunda belirleyici olan kaliçenin kalitesiydi. Kaliteyi belirleyen ise dokuma sıklığı, kullanılan iplik ve boyanın çeşidi ve kalitesi gibi unsurlardır. Ne var ki, kaliteye dair sicillerde her hangi bir bilgi yer almamıştır. Bu duruma göre benzer ürünlere, bazı kayıtlarda halı bazılarında kaliçe denmiş olabileceği ihtimali de göz ardı edilemez. Ancak bu konuda kesin bir kanaat belirtmek mümkün görünmemektedir. Kaliçelerin sahipleri ve özelliklerine bakıldığında ise şu hususlar ön plana çıkmaktadır. Ayşe’nin 1.860 akçelik kebir kaliçesi en pahalı (MŞS, 39, vk. 54/3), Fatma’nın 23 akçelik köhne kaliçesi en ucuz kaliçeydi (MŞS, 40, vk. 34/3). Ayşe’nin 400 akçe değerinde bir de sağır kaliçesi vardı. Manastırlı kadınlar içerisinde ikinci zengin olan Safihan’ın ise 440 akçelik bir kebir kaliçesi ve biri 210, diğeri 200 akçelik iki kaliçe seccadesi vardı (MŞS, 42, vk. 32/4). Ayşe ve Safihan dışındaki kadınlar birer kaliçeye sahipti. Kaliçesi olan kadınlardan biri fakir, biri orta, üçü de zengin sınıftandı.

Evlerin iç tekstilleri içinde kilim de önemli yer tutmaktadır. Buna göre haliya nispetle daha yaygın kullanılan ve bir çeşit tüysüz halı olarak tanımlanan kilim (Ögel, 1978: 143), altmış üç terekede kayıtlıdır. Altmış üç kadından yirmi birinin bir, yirmi dokuzunun iki, onunun üç ve üçünün de dört kilimi vardı. Dört kilimi olan kadınlardan ilki, tereke işi 17 Kasım 1707’de görülen

Kadriye'dir (MŞS, 32, vk. 13/1). Kadriye'nin formu belirtilmeyen kilimine 90, alaca kilimine 222, diğer alaca kilimine 81 ve mavi kilimine 112 akçe değer biçilmişti. İkinci kadın, tereke işi 2 Mart 1712'de görülen Sare'ydi (MŞS, 43, vk. 63/2). Sare'nin orta kilimine 3.200, formu belirtilmeyen kilimine 960, iki köhne kiliminden birine 366, diğerine 300 akçe değer yazılmışti. Üçüncü kadın, tereke işi 2 Mayıs 1730'da görülen Emine'dir (MŞS, 43, vk. 11/1). Emine'nin formu belirtilmeyen kilimine 111, cedid kilimine 160 ve iki köhne kiliminden birine 4, diğerine 56 akçe değer yazılmışti. Kilim sahibi kadınlardan sadece dördü zengin, diğerleri orta ve fakir sınıftandı. Karma renklerden oluşan alaca (Pakalın, 1971: 44), kilimlerde en çok tercih edilen renkti. Alaca dışında kırmızı, mavi, sarı ve siyah olanları da vardı. Kilim fiyatları kilimin yeniliğine, eskiliğine, kullanım amacına ve rengine göre değişiklik göstermişti. Buna göre Sare'nin 3.200 akçe değerindeki orta kilimi en pahalı (MŞS, 43, vk. 63/2), Hatice ile Emine'nin 4 akçe değerindeki köhne kilimleri en ucuz kilimlerdi (MŞS, 42, vk. 24/4; MŞS, 43, vk. 11/1). Kıvrımlı-dalgalı anlamına gelen ferferi kilim de yalnızca Kadriye'nin terekesinde 60 akçe değeriyle kayıtlıdır (MŞS, 35, vk. 3/2). Hatice'nin 350 akçe değerindeki kapı kilimi ise bu alandaki tek örnektir (MŞS, 31, vk. 5/2).

Başka bir ev tekstili zemin sergisi olarak kullanılan keçeydi. Keçe, yün veya kılın ısıtılıp dövülmesiyle yapılan kaba kumaştı (Koçu, 1969: 152). On iki kadın terekesinde kayıtlara geçen keçe serildiği yere göre; orta keçe, yan keçe olarak sınıflandırılmış ve Selanik keçeleri tercih edilmişti (MŞS, 42, vk. 32/4; MŞS, 42, vk. 39/1). Kullanım amacı, üretim yeri, yeni ve eskiliğine göre değişen fiyatlar 20 ile 1.300 akçe arasındaydı. Kara Debbağ Mahallesinden Fatma'nın müstamel keçesi en pahalı, köhne keçesi de en ucuz keçe olarak kayıtlara geçmişti (MŞS, 37, vk. 15/4). Eyne Bey Mahallesinden Ümmühan da biri 300, diğeri 49 akçe değerinde iki yan keçeye sahipti (MŞS, 32, vk. 2/1). Zengin sınıftan olan bu iki kadın dışındaki diğer kadınların birer keçesi vardı ve dördü orta, altısı zengin sınıftandı.

Yer sergisi kategorisinde yer alan kebe ise keçenin en kalın türü olarak bilinmektedir. Kebe de beş kadın terekesinde kayıtlara geçmiş olup alaca ve beyaz renkleri tercih edilmişti. Kebesi olan kadınlardan üçü bir, biri dört ve biri dokuz kebeye sahipti. Tereke taksim işi 8 Eylül 1729'da yapılan Nedo, dokuz adet kebesiyle dikkat çekmektedir. Nedo'nun, Dimitri'nin zimmetinde 300 akçelik iki, Kamçe'nin zimmetinde 200 akçelik dört kısa kebesi, 15 akçe değerinde bir başka kebesi ve 30 akçe değerinde iki köhne kebesi vardı (MŞS, 42, vk. 30/1). Kara Debbağ Mahallesinden Revane ise ikisi 4, ikisi 1 akçe değerinde dört köhne kebeye sahipti (MŞS, 36, vk. 10/3). En fazla kebesi olan bu iki kadından Nedo fakir, Revane orta sınıfa mensuptu. Fiyatları yeni/eski ve uzun/kısa olmasına göre değişen kebeğin en pahalısı Sare'nin 411 akçelik beyaz kebesi (MŞS, 43, vk. 63/2), en ucuzu Revane'nin 1 akçelik iki köhne kebesiydi (MŞS, 36, vk. 10/3). Kebelerin değerleri arasındaki büyük fark dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu da, tek başına olmasa bile kişilerin refah seviyeleri açısından önemli işaretlerden biri olarak kabul edilebilir.

Yer sergisi kategorisinde çulun keçe ve kebeye göre daha yaygın olduğu görülmektedir. Çul, sergi olarak on dört kadın terekesinde kayıtlıdır. Kadınların dokuzu bir, ikisi iki, ikisi üç, biri de dokuz çula sahipti. Dokuz çulu olan Emine'nin biri 77, biri 72, diğeri 50 akçe değerinde üç beyaz çulu; biri 60, diğeri 20 akçe değerinde formu belirtilmeyen iki çulu; ikisi 21, biri 11, diğeri 10 akçe değerinde dört köhne çulu vardı (MŞS, 39, vk. 61/2). Çullarda renk olarak beyaz, özellik olarak da köhne ve saçaklı olanları fazlaydı. Yeni ve eski olmalarına göre fiyatları değişen çulların 170 akçelik en pahalısı Vasfihan'a (MŞS, 42, vk. 59/4), 10 akçelik en ucuzu ise Fatma'ya aitti. Fatma'nın çulunun ucuz olmasının sebebi köhne olmasındandı (MŞS, 37, vk. 15/4). Çulun

yanı sıra aynı yaygı üzerinde simetrik düğüm ve çubuklu ilmek dolama hav tipine sahip çaltar ise (Acar ve Tosun, 1992: 709), üç kadın terekesinde kayıtlıdır. Kadınlardan Rabiahan'ın çaltarına 93 (MŞS, 39, vk. 51/3), Ümmühan'inkine 240 (MŞS, 42, vk. 58/3), Ayşe'nin köhne çaltarına ise 280 akçe değer biçilmişti (MŞS, 36, vk. 3/5).

Bunların yanı sıra Manastır evlerinde çok yaygın olmamakla birlikte hasırın da kullanıldığı görülmektedir. Sadece beş terekede kayıtlı olması hasırın kullanım alanının sınırlı olduğunu göstermektedir. Hasır, daha ziyade halı ve kilimlerin altına serilirdi (Demirel, Tuş ve Gürbüz, 1992: 709). Dolayısıyla halı veya kilimle birlikte hasır kullanımı çok yaygın değildi. Sicillerdeki bilgilere göre Kara Debbağ Mahallesinden Kadriye, on hasıra sahip olmakla dikkat çekerken (MŞS, 37, vk. 12/1), iki kadının iki, iki kadının da birer hasırı vardı. Hasırların 12 akçe değerindeki en pahalısı Emine'ye (MŞS, 40, vk. 77/3), 0.5 akçe değerindeki en ucuzu ise Revane'ye aitti (MŞS, 36, vk. 10/3). Emine'nin köhne keçesi ile Mısır Hasırına 100 akçe değer yazılmıştı (MŞS, 40, vk. 73/5). Hasır fiyatlarının keçe, kebe ve çul fiyatlarına göre daha düşük olması normal karşılanmalıdır.

Manastır'da en yaygın sergi, sergilerin üzerine serilen ince yünlü dokuma olan velensedir (Demirel, Tuş ve Gürbüz, 1992: 709). Altmış dört kadın terekesinde yer alan velensenin yan, müstamel, köhne ve cedid olanları vardı. Velensede en baskın renk beyaz olmakla birlikte kırmızı, siyah, mavi, sarı ve samani olanlar da kullanılmaktaydı. Velense sahibi kadınların on yedisinin bir, on sekizinin iki, on beşinin üç, dokuzunun dört, üçünün beş, birinin yedi ve birinin de yediden fazla velensesi vardı (MŞS, 42, vk. 55/4). Velense fiyatları kullanım durumlarına, kullanım amaçlarına ve renklerine göre değişiklik göstermişti. Safihan bint-i Elhac Mehmed Efendi'nin 660 akçelik yan ve sarı velensesi en pahalı (MŞS, 42, vk. 32/4), Rabiahan bint-i Mustafa'nın 2 akçelik köhne velensesi en ucuz velenseydi (MŞS, 42, vk. 55/2). Safihan'ın Rabihan'dan daha pahalı velenseye sahip olması hem serveti hem de statüsüyle ilgiliydi. Zira Safihan'ın serveti 327.910, Rabiahan'ınki 34.062 akçeydi. Safihan'ın babası hem hacı hem efendi, kocası ise ağa unvanına sahipti. Ancak Rabiahan'ın ne babası ne de kocası herhangi bir unvana sahip değildi. Dolayısıyla kullanılan ev tekstillerinin kişilerin servetleri ile doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür.

Halı, kilim, çul gibi sergi malzemelerini ifade etmek için kullanılan döşeme de yirmi üç terekede kayıtlıdır. En pahalı döşeme Sare'nin 183 akçelik köhne döşemesi (MŞS, 43, vk. 63/2), en ucuz döşeme Fatma'nın 17 akçelik dört döşemesiydi (MŞS, 39, vk. 73/2). Başka bir sergi malzemesi de keçi kılından dokunan mutaftı. Mutafta, Kadriye'nin terekesinde 22 (MŞS, 37, vk. 12/1), Rabiahan'ın terekesinde 14 akçe değeriyle kayıtlıydı (MŞS, 39, vk. 30/1).

Manastır evlerinde yukarıda tanıtılan iç döşemeleri minder, yastık, perde ve seccade gibi diğer döşeme malzemeleri tamamlamaktaydı. Klasik Osmanlı evlerinde günümüz mobilyaları olmadığından onların yerini minder ve yastıklar almıştı. Nitekim terekelerde gerek sayı gerekse çeşit bakımından oldukça fazla olmaları bundan kaynaklıydı. Manastır'da sergilerin üzerine minderler konur, yaslanmak için de yastıklardan yararlanılırdı. Üzerine oturulmak için ot, pamuk ve yün doldurulan minder (Pakalın, 1971: 536), otuz beş kadın terekesinde kayıtlıdır. Minder sahibi kadınlardan on altısının bir, on dördünün iki, birinin üç, ikisinin dört, birinin dokuz ve birinin de on iki minderi vardı. Beledi, bez, çûb ve köhneleri bulunan minderlerde beyaz renk öne çıkmıştı. Minder fiyatları yapıldıkları kumaş ve kullanım durumlarına göre 1.245 akçe ile 9 akçe arasında değişmişti. Buna göre en yüksek fiyat Fatma'nın formu belirtilmeyen dört minderine, en düşük fiyat Kadriye'nin formu belirtilmeyen minderine verilmişti (MŞS, 32, vk.

13/1). Minder üzerine örtülen mak'ad ise (Pakalın, 1971: 393) yalnızca Rabiahan'ın terekesinde kayıtlıdır (MŞS, 40, vk. 42/4). Babası ağa unvanına sahip Rabiahan'ın iki yemeni ve iki beyaz mak'adına 240'kar akçe değer biçilmişti. Safiye ile Şerife'nin terekelerinde ise ikişer adet minder çarşafı kayıtlıydı (MŞS, 35, vk. 2/5; MŞS, 36, vk. 13/3).

Manastırlı kadınların terekesinde yastık daha yaygın bir şekilde yer almaktadır. Doksan üç kadın terekesinde kayıtlı yastıklar, hem uyku hem de odalarda yaslanmak için kullanılmıştı. İçleri çeşitli malzemelerle doldurulan yastıkların yüzleri kadife, basma, atlas, aba ve bezdendi. En yaygınları pamuklu kalın kumaştan yapılan beledi yastıklardı. Safiyan bint-i El-Hac Mehmed Efendi, 12 adet beledi yastığa sahip olmakla dikkat çekmektedir (MŞS, 42, vk. 32/4). Belediye dışında münakkaş, müstamel, sağır, cedid, köhne, kışlık ve küçük olanlar da vardı. Yastıklarda baskın renk alaca olup beyaz ve sarı olanları da tercih edilmişti. Fiyatları kumaş türüne/kalitesine, yeniliğine/eskiliğine, büyüklüğüne/küçüklüğüne, kullanım amacına ve işlemeli (münakkaş) olup olmamasına göre değişen yastıkların en pahalısı Emine'nin 480 akçelik sarı münakkaş yüz yastığı (MŞS, 40, vk. 73/2), en ucuzu Ayşe'nin 10 akçelik iki alaca yastığıydı (MŞS, 36, vk. 8/7). Yastık sahibi doksan üç kadından on dördünün, ondan fazla yastığı vardı. Bu kadınlardan sekizinin zengin, altısının orta sınıfa mensup olması; kadınların servet miktarlarının arttıkça sahip oldukları yastık sayılarının ve çeşitlerinin de arttığını göstermektedir. Yastık sahibi kadınların on ikisinin yastık yüzü, birinde de yastıklık bezi vardı. Yastık yüzleri beledi, kumaş, münakkaş ve alacaydı. Emine'nin 111 akçelik yastık yüzü en pahalısı (MŞS, 36, vk. 4/3), Ayşe'nin 15 akçelik yastık yüzü ise en ucuzuydu (MŞS, 36, vk. 12/1). Emine'nin de ikisi 80, biri 100 akçe değerinde üç tane yastıklık bezi vardı (MŞS, 39, vk. 2/2). Bu kategoride gerek yastık, gerek yastık yüzü gerekse yastıklık olarak kayıtlı bulunan eşyaların değerleri arasında ciddi bir fark olması gözden kaçmamaktadır.

Evlerde kullanılan seccadeler de terekelere yansımış durumdaydı. Müslümanların namaz vakitlerinde üzerinde namaz kılmak için serdikleri seccadeler otuz sekiz kadın terekesinde kayıtlara geçmişti. Seccade sahibi kadınlardan üçünün iki, diğerlerinin birer seccadesi vardı. Seccadelerin çoğunun formları yazılmamış olsa da kaliçe, halı, müstamel ve köhne olanları belirtilmişti. Bunlar içerisine halı ve kaliçeler diğerlerine göre pahalıydı. Emine bint-i Ahmed Ağa'nın 620 akçelik halı seccadesi en pahalı (MŞS, 40, vk. 73/5), Fatma bint-i Mehmed'in formu belirtilmeyen 3 akçelik seccadesi ise en ucuz seccadeydi (MŞS, 39, vk. 73/2). Emine'nin Fatma'dan pahalı bir seccadeye sahip olması onun servet miktarıyla alakalıydı. Nitekim Emine'nin serveti 123.379, Fatma'nın ise 11.778 akçeydi. Yani Emine Fatma'dan on kat daha zengindi. Üstelik Emine'nin hem babası hem de kocası ağa unvanına sahipken, Fatma bekârdı ve babası herhangi bir unvana sahip değildi. Görüldüğü gibi tereke sahibi kadınların gerek servetleri gerekse sosyal statüleri sahip oldukları mallara da yansımıştı.

Evlerde yaygın kullanılması beklenen ev tekstillerinden olan perde, tereke kayıtlarına göre son derece sınırlı bir kullanıma sahip olmuştu. Birden fazla işlevi olan perdenin son derece sınırlı sayıda kullanılmış olması dikkate değer bulunmuştur. Perde, görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek veya bir açıklığın önünü kapatmak gibi birçok işe yaramaktaydı. Buna rağmen sadece sekiz terekede kayıtlıdır. Perdelerden üçü ocak, birisi kapı, ikisi köhne ve ikisi de yalnızca perde şeklinde kaydedilmişti. Fatma'nın ocak perdesi 102 (MŞS, 32, vk. 14/1), diğer Fatma'nın 40 (MŞS, 39, vk. 15/5) ve Emine'ninki 20 akçeydi (MŞS, 43, vk. 11/1). Safiyan kapı perdesine sahip tek kadındı ve perdesi 180 akçe değerindeydi (MŞS, 42, vk. 32/4). Fatma'nın perdesi 90 (MŞS, 39, vk. 33/2), diğer Fatma'nın 16 (MŞS, 39, vk. 52/4), Rabiahan'ın köhne perdesi 30 (MŞS, 40,

vk. 42/4), Selimehan'ın köhne perdesi ise 49 akçeydi (MŞS, 42, vk. 8/2). Yine sekiz kayıтта ocak yaşmağı, bir kayıтта da ocak örtüsü olarak geçen eşyanın da ocak perdesiyle aynı görevi gördüğü düşünölmektedir. Ocak yaşmaklarından biri siyah telli, biri hatayi olarak kaydedilmiş, diğerlerinin formları belirtilmemiştir. En pahalısı Safihan'ın 700 akçelik siyah telli ocak yaşmağı iken (MŞS, 42, vk. 32/4), en ucuzu Fatma'nın 28 akçelik ocak yaşmağıydı (MŞS, 42, vk. 39/1). Hatice'nin köhne ocak örtüsü ise 8 akçe değerindeydi (MŞS, 36, vk. 8/6).

2.2. Yatak Tekstilleri

Ev tekstilleri kategorisinde yer alan yatak tekstillerinin vasıfları ve niteliğı hane halkının yaşam standardı ile doğrudan bağlantılıydı. Özellikle yatak takımları bu yönüyle ön plana çıkmaktadır. Her evin zaruri ihtiyaçlarından olan yatak takımları, uyumak için serilir normal zamanlarda toplanarak yüklüklerde muhafaza edilirdi. Böylelikle evin tüm odaları; ihtiyaca göre açılıp yayılan ve toplanan eşyalar sayesinde farklı fonksiyonları yerine getirecek şekilde kullanıma açılırdı (Demirel, Tuş ve Gürbüz, 1992: 710).

İncelenen tereke kayıtları Manastır'da kullanılan yatak tekstilleri döşek, yorgan, çarşaf ve yastık hakkında çeşitli ayrıntılar vermektedir. Tereke kayıtlarının doksanında kayda geçen döşeklerin kadife, aba, beledi, kumaş, kebe, müstamel, cedit ve köhneleri olup beyaz ve alaca renkleri tercih edilmişti. Döşek sahibi kadınların yirmi dördü bir, otuz dördü iki, on beşi üç, yedisi dört, dördü beş, üçü altı, biri yedi, biri sekiz ve biri de on döşeğe sahipti. En fazla döşeğe sahip Safihan bint-i El-Hac Mehmed Efendi'nin 200, 400, 900 ve 1.250 akçelik dört kumaş, 2.400 akçelik altı beledi döşeğı vardı (MŞS, 42, vk. 32/4). Safihan'ın çok sayıda döşeğinin olması 327.910 akçe servetiyle şehirde ikinci zengin kadın olmasıyla alakalıydı. Safihan'ın bu serveti edinmesinde kocasının zaim, babasının ağa unvanına sahip olması etkili olmuştu. Döşek fiyatları yapıldıkları kumaş türü/kalitesi ve kullanım durumlarına göre 1.400 akçe ile 21 akçe arasında değişmişti. Terekelerde en yüksek fiyat Hatice'nin kadife döşeğine (MŞS, 31, vk. 5/2), en düşük fiyat Saliha'nın köhne döşeğine verilmişti (MŞS, 40, vk. 33/3). Döşeğı olan kadınlar içerisinde on üçünün döşek yüzü vardı. Döşek yüzleri çoğunlukla beledi ve kumaş olup beyaz ve alaca renkteydi. Fiyatları ise 505 akçe ile 59 akçe arasında değişmekteydi. Döşek yüzlerinden hiçbirinin köhne kaydedilmemesi kadınların servet miktarının, onların hayat standartlarını ne oranda etkilediğini gözler önüne sermektedir.

Yatak tekstilleri içinde icra ettiğı fonksiyon bakımından yorgan kayda değerdir. Yorgan, doksan kadın terekesinde kayıtlara geçmişti. Atlas, beledi, yemeni, kundak, dolama, seraser, hare, hatayi, mahfes/mafes, cedit, köhne ve münakkaşları bulunan yorganlarda al ve yeşil renk tercih edilmişti. Yorgan sahibi kadınların on altısının bir, otuz dördünün iki, on altısının üç, on dördünün dört, sekizinin beş, birinin altı ve birinin de yedi yorganı vardı. Beş ve beşten fazla yorgan sahibi kadınların yarısı zengin sınıftandı. Kumaş cinsine/kalitesine ve kullanım durumuna göre fiyatları değişen yorganlardan 3.100 akçelik en pahalısı Safihan'ın seraser yorganı (MŞS, 42, vk. 32/4), 8 akçelik en ucuzu ise Ümmühan'ın köhne yorganıydı (MŞS, 40, vk. 76/2). Yorgan sahibi üç kadının da yorgan başı vardı. Fiyatları 150 akçe ile 840 akçe arasında değişen dört yorgan başından en pahalı olan ikisi münakkaştı (MŞS, 35, vk. 2/5; MŞS, 40, vk. 42/4). Emine bint-i Ahmed Ağa'nın 160 akçelik yorgan çarşafı türünün tek örneğıydi (MŞS, 40, vk. 73/5).

Yatak takımları arasında yer alan çarşaf; münakkaş, alaca, sandal, köhne, döşek çarşafı, minder çarşafı ve yorgan çarşafı çeşitleriyle yetmiş beş terekede kayda geçmişti. Çarşaflarda öne çıkan renk beyaz olsa da alaca ve kırmızı olanlar da vardı. Çarşaf sahibi kadınların yirmi

dördünün bir, on yedisinin iki, on dördünün üç, sekizinin dört, altısının beş, ikisinin altı, birinin yedi, ikisinin sekiz ve birinin de dokuz çarşafı vardı. Çarşaf fiyatları dikildikleri kumaşın türüne/kalitesine, yeniliği/eskiliğine ve kullanım amacına göre 1.260 akçe ile 2 akçe aralığında değişmişti. Safiye'nin münakkaş sandal çarşafı en pahalı (MŞS, 42, vk. 32/4), Saliha'nın köhne çarşafı en ucuz çarşaftı (MŞS, 40, vk. 33/3). Bunların dışında hiç çarşafı olmayan Hatice Hatun'un 160 akçe değerinde iki çarşaflık bezi (MŞS, 42, vk. 66/3), beş çarşaf sahibi Ümmühan'ın 40 akçe değerinde bir çarşaf yüzü vardı (MŞS, 32, vk. 2/1). Terekesinde beş ve beşten fazla çarşafı olan on bir kadının yedisi zengin, üçü orta, biri fakir sınıftandı.

Doksan üç kadın terekesinde yer alan yastıklar hem uyku hem de odalarda yaslanmak için kullanılmıştı. Bir önceki bölümde ayrıntılı olarak anlatılan yastıklardan yüz yastıklarının, isimlerinden dolayı uyku için kullanıldıklarını düşünmekteyiz. Yastık sahibi doksan üç kadından yirmi ikisinin terekesinde yüz yastığı kayıtlıdır. Bu kadınlardan on üçünün bir, dördünün iki, üçünün üç ve ikisinin de dört yüz yastığı vardı. Çeşit olarak münakkaş ve telli, renk olarak da sarı kayıtlara geçmişti. Yüz yastıklarının 480 akçelik en pahalısı Emine'ye (MŞS, 40, vk. 73/2), 11 akçelik en ucuzu ise diğer Emine'ye aitti (MŞS, 36, vk. 4/3).

2.3. Mutfak ve Temizlik Tekstilleri

Terekelerde mutfak, sofraya ve temizlik için kullanılan tekstiller de kayıtlara geçmişti. Bu eşyalar peşkir, sofraya bezi, makrame, havlu, yağlık, peştamal ve hamam rahtıdır.

Çoğunlukla pamuktan dokunan, yemek yerken dizlerin üstüne örtülen ya da el kuruturken kullanılan ince havlu olan peşkir, yirmi beş kadın terekesinde kayıtlıydı. Peşkir sahibi kadınlardan yirmisinin bir, dördünün iki ve birinin de üç peşkiri vardı. Malkara, sofraya, harir, alaca, su, gülâb ve köhne türleri olan peşkirlerde beyaz renk hâkimdi. Fiyatları kullanım durumu, kullanım amacı ve boyutlarına göre değişen peşkirlerden Emine'nin 273 akçelik beyaz su peşkiri en pahalı (MŞS, 40, vk. 73/5), Hatice'nin 6 akçelik köhne peşkiri en ucuz peşkir olarak kaydedilmişti (MŞS, 36, vk. 8/2).

Kullanım alanı peşkire benzemekle birlikte farklı amaçlarla kullanılan havlu, terekelerde ciddi bir yekûn tutmaktan uzaktır. Nitekim daha ziyade el kurutmak için kullanılan havlu sadece yedi terekede kayıtlıdır. Havlu sahibi kadınlardan ikisinin iki, diğerlerinin bir havlusunu vardı. Bir kayıttaki köhne (MŞS, 39, vk. 51/4), birinde sadece havlu (MŞS, 43, vk. 63/2), diğerlerinin hepsinde havlu makrame şeklinde kaydedilen havluların 117 akçe değerindeki en pahalısı Sare'ye (MŞS, 43, vk. 63/2), 15 akçe değerindeki en ucuzları ise Şerife ve Ayşe'ye aitti (MŞS, 33, vk. 3/2; MŞS, 39, vk. 54/3).

Makramenin ise daha yaygın kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere makrame kenarı işlemeli havlu, destimal, peşkir gibi eşyalar için kullanılan bir isimdir. Bu temizlik tekstilinin elli sekiz terekede kayıtlara geçtiği tespit edilmiştir. Baş ve örtü makramelerin (MŞS, 31, vk. 5/2; MŞS, 39, vk. 126/1; MŞS, 42, vk. 9/6) kadınların yüz ve başlarını kapatmak, orta makramenin ise sergi amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir (MŞS, 36, vk. 8/7; MŞS, 36, vk. 9/3; MŞS, 36, vk. 12/1). Bunların dışında şerbet, kenef, abdest, avret, havlu, sağır, münakkaş ve köhne yazılanlar, kullanım amacına ve durumlarına göre adlandırılmıştı. Makrame sahibi kadınlardan on dokuzunun bir, on ikisinin iki, yedisinin üç, dördünün dört, birinin beş, üçünün altı, birinin yedi, ikisinin dokuz, birinin on, birinin on üç, ikisinin on yedi, birinin on sekiz, ikisinin on dokuz, birinin yirmi üç, birinin de elli üç makramesi vardı. Elli üç makramesi olan Safiye'nin, elli iki münakkaş, bir de formu belirtilmeyen makramesi mevcuttu (MŞS, 35, vk. 2/5). Sare 363 akçelik en pahalı

makrameye (MŞS, 43, vk. 63/3), Ayşe, Revane ve Gülistan ise 2'şer akçe değerindeki en ucuz makramelere sahipti (MŞS, 32, vk. 11/2; MŞS, 36, vk. 10/3; MŞS, 42, vk. 29/2). Makramelerde al ve kırmızı renkler baskın olup (MŞS, 32, vk. 14/1; MŞS, 36, vk. 4/3), Kırım makrameleri revaçtaydı (MŞS, 36, vk. 8/7; MŞS, 36, vk. 9/3; MŞS, 40, vk. 73/1). Makrame sahibi dört kadının makramelik bezi (MŞS, 36, vk. 8/2; MŞS, 40, vk. 75/4; MŞS, 42, vk. 27/1; MŞS, 42, vk. 41/6), birinin de makrame astarı vardı (MŞS, 33, vk. 3/2). Sicillerden anlaşıldığı kadarıyla makrame, kadınların oldukça ilgisini çekmekteydi.

Evlerde sıklıkla kullanılan sofrta bezlerinin o günün Manastırı'nda sadece altı terekede yer almış olması dikkate değerdir. Bu da yemek yenildiğinde sofrta bezi kullanımının yaygın olmadığına işaret etmektedir. Oysa sofrta bezi yemek esnasında sergilerin temizliğini korumak için de kullanılan bir mutfak tekstiliydi. Sofrta bezi, incelenen altı kadın terekesinde mevcuttu. Bu kadınların hepsinin birer sofrta bezi vardı. Bezlerden üçü münakkaş, biri kırmızı, diğer ikisinin formu belirtilmemişti. Emine'nin 360 akçelik münakkaş sofrta bezi en pahalı (MŞS, 40, vk. 73/5), Hatice'nin 93 akçelik kırmızı sofrta bezi en ucuz sofrta beziydi (MŞS, 40, vk. 78/1).

Sırma işlemeli, büyük mendil demek olan yağlık ("Türk Dil Kurumu", 2022), iki kadın terekesinde kayıtlıdır. Bu kadınlardan Şerife 200 akçe değerinde dokuz münakkaş (MŞS, 40, vk. 75/4), Hatice ise 126 akçe değerinde altı münakkaş yağlığa sahipti (MŞS, 40, vk. 78/1).

Hamamlarda örtünmek ve iş yaparken giysi temizliğini korumak için bele bağlanan ince dokuma olan peştamal ise ("Türk Dil Kurumu", 2022), otuz dokuz kadın terekesinde kayıtlara geçmişti. Bu kadınlardan üçünün iki, diğerlerinin birer peştamalı vardı (MŞS, 36, vk. 8/2). Peştamallardan köhne ve cedid olanlar belirtilmiş, siyah, kırmızı ve al renkler ön plana çıkmıştı. Peştamalların 420 akçelik en pahalısı Safiyan'a (MŞS, 42, vk. 32/4), 3 akçelik en ucuzu Hatice'ye aitti. Hatice'nin bu köhne peştamalinin yanında 59 akçe değerinde bir de cedid peştamalı vardı. Hamam eşyaları çoğunlukla tek tek fiyatlandırılrsa da peştamal, havlu, kese ve benzeri şeyleri içeren hamam rahtı (Pakalın, 1971: 718), bazen ayrı yazılmıştı. Yedi terekede kayıtlara geçen hamam rahtının 600 akçe değerindeki en pahalısına Safiye (MŞS, 32, vk. 2/5), 61 akçe değerindeki en ucuzuna Rabiahan sahipti (MŞS, 39, vk. 30/1). Fiyat farkı Safiye'ninkinin mükemmel, Rabiahan'inkinin köhneliğinden kaynaklıydı. Hamam rahtı dışında iki kadın terekesinde hamam döşemesi (MŞS, 36, vk. 13/1; MŞS, 37, vk. 12/1), bir kadın terekesinde hamam bohçası (MŞS, 32, vk. 2/1) ve bir kadın terekesinde de hamam rahtı bohçası kayıtlara geçmişti (MŞS, 40, vk. 42/4). Rabiahan bint-i Abdi Ağa'nın 1.200 akçelik hamam rahtı bohçası, en pahalı hamam rahtından iki kat daha pahalıydı. Bu derece pahalı bir bohçaya sahip olması onun zengin sınıfından olup babasının ağa unvanına sahip olmasından kaynaklıydı.

2.4. Kumaşlar

Tereke kayıtlarında çoğunlukla giyim-kuşam ve ev içinde kullanılan çeşitli tekstil eşyalarıyla anılan kumaşlar, bazen de ham şekilde kaydedilmişlerdi. Giysi ve eşyalarla anılmayıp terekelerde geçen bu kumaşları yünlü, ipekli ve pamuklu olmak üzere üç grupta tasnif etmek mümkündür.

Yünlü kumaşlar çuka, keçe, kebe, şal ve sof idi. Bunlar eşya ve giysilerle anıldıklarından konumuz dışındadırlar. Ancak Nedo adlı Nasraniyenin terekesinde 15 zirâ' (0.680m) (İnalçık, 2011: 254), 120 akçe değeriyle kaba ve dayanıklı bir çeşit yün kumaş olan şayak ile Fatma'nın terekesinde 55 akçe değeriyle yer alan bir çuval içerisindeki yün, ham şekilde kaydedilmişti (MŞS, 40, vk. 30/1; MŞS, 39, vk. 52/4).

Kumaşlar kategorisinde ilk olarak ipekli kumaşlar yer almaktadır. Kayıtlarda ipek, sade, hatayi, atlas, darayi ve bürümcük şeklinde yazılmıştır. İpek, yirmi kadın terekesinde elvan, sade, boyalı, mahlût, müstamel türleri ve beyaz, alaca renkleriyle kayıtlıdır. İpek fiyatları kullanılan arşun (0.680m), dirhem (3.207 g), zirâ' (0.680m) ve çile (bir pastav içindeki onluk paket) gibi ölçülere (İnalçık, 2011: 248-254) ve ipeğin türü ile kalitesine göre 10 ila 375 akçe arasında değişmekteydi. Buna göre Rabiahan'ın boyalı ipeği en pahalı (MŞS, 42, vk. 55/2), Mülayim'in formu belirtilmeyen ipeği en ucuz ipekti (MŞS, 39, vk. 7/3). Düz kadife olan sade (Şimşek, 2013: 55), elli bir terekede; beyaz, alaca, Şam Alacası, köhne, yeşil çeşitleriyle kayıtlıdır. 400 akçe değerindeki en pahalısı Fatma bint-i Hüseyin'e (MŞS, 37, vk. 15/4), 10 akçe değerindeki en ucuzu Gülistan bint-i Abdullah'a aitti (MŞS, 42, vk. 29/2). Fatma'nın sadesinin Gülistan'inkinden pahalı olması Gülistan'inkinin köhne olmasından kaynaklı olsa da Fatma'nın servet miktarının Gülistan'inkinden yirmi bir kat fazla olması da durumu ciddi şekilde etkilemiş olmalıydı. İnce ipek ve kılardanla dokunmuş sert bir kumaş olan hatayi (Tez, 2009: 16) ise dört kadın terekesinde münakkaş, müstamel, beyaz ve sade olarak yer almıştı. 1.250 akçelik en pahalısı Safihan'ın bir top hatayisi (MŞS, 42, vk. 32/4), 400 akçelik en ucuzu Şerife'nin müstamel sade hatayisiydi (MŞS, 40, vk. 75/4). İran'da dokunan bir ipekli kumaş olan darayi de üç kadın terekesinde kayıtlara geçmişti. Bu kadınlardan Hatice'nin darayisi 20 (MŞS, 31, vk. 5/2), Ayşe'nin bir kıta darayisi 51 (MŞS, 36, vk. 8/7) ve diğer Hatice'nin bir parça darayisi 57 akçeydi (MŞS, 40, vk. 78/1). Üzerinde hiçbir tezyinî motif bulunmayan atlas (Koçu, 1969: 17-18) da on kadın terekesinde yeşil, sarı, kırmızı, al, samani ve gül pembe renkleriyle yer almıştı. En pahalısı Safiye'nin 800 akçelik gül pembe atlası (MŞS, 35, vk. 2/5), en ucuzu Ayşe'nin 280 akçelik sarı atlasıydı (MŞS, 39, vk. 54/3). Atlası olan kadınların dördü zengin, üçü orta sınıfa mensuptu. Ham ipeğe az miktarda keten ipliği katılarak dokunan bürümcük (Koçu, 1969: 48), çoğunlukla giysilerle anılmış olsa da Şerife'nin terekesinde 101 akçe değeriyle yer almıştı (MŞS, 33, vk. 3/2). Kıymetli kumaşlar arasında yer alan atlasın fakir kadınların terekesinde yer almamış olması anlaşılır bir durum olmalıdır.

Terekelerde çok sayıda pamuklu kumaş çeşidi kayıtlıdır. Bunlar penbe, bogasi, kutni, alaca, çitari, bez, astar ve sandaldı. Kayıtlara *penbe bez* olarak geçen kumaş yedi terekede kayıtlıdır. Zirâ', dirhem ve kıyye² olarak fiyatlandırılan bu türden bez fiyatları, 152 akçe ile 12 akçe arasında değişiklik göstermiş, beyaz, kırmızı ve firuzi renkleri tercih edilmişti. Günümüz Amerikan bezine benzeyen ve kaput bezini andıran bogasi (Salman, 2004: 21), Zeliha ve Kadriye'nin terekelerinde kayda geçmişti. Zeliha'nın bir adet bogasi parçasına 25 (MŞS, 42, vk. 41/6), Kadriye'nin bez ve bogasi parçalarına 13 akçe değer yazılmıştı (MŞS, 42, vk. 51/2). Çözücü ipek, atkısı pamuk ve ipek olan kutnî (Tezcan, 1993: 29), yalnızca Vasfihan'ın terekesinde bir kutnî sade 420 akçe şeklinde kayıtlıdır (MŞS, 42, vk. 59/4). Pamuklu ve ipekli de dokunabilen alaca da beş kadın terekesinde top ve adet olarak yer almıştı (MŞS, 33, vk. 3/2; MŞS, 39, vk. 54/3). Manastır'da Şam ve Mısır alacaları meşhurdu (MŞS, 36, vk. 2/2; MŞS, 42, vk. 51/2). Nitekim Osmanlı padişahlarından III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'ın eşyaları arasında da bir Şam Alacası bulunmaktaydı (Oğuz, 2018: 244). Üçü pamuk ipliğinden biri ipekten dokunan çitari (Pakalın, 1971: 379) Safihan'ın terekesinde *alaca çitari bir top 550 akçe* şeklinde geçmektedir (MŞS, 42, vk. 32/4). Pamuklu kumaşlardan en yaygın kullanılan bez, yirmi dokuz kadın terekesinde kayıtlıdır. Genellikle top, bazen de zirâ' ile fiyatlandırılan bezin; bürümcük, penbe, kadife, kendir, çûb türleri ile beyaz, alaca, kırmızı renkleri vardı. Terekesinde beşten

² Okka ile aynı anlama gelip 400 dirheme eşittir (Bkz. Kallek, 2007: 338).

fazla bez bulunan beş kadından biri fakir, diğerleri orta sınıftandı. Bezler bazen yastıklık, uçkurluk, gömleklik, makramelik ve çarşaflık şeklinde kullanım amaçlarına göre de sınıflandırılmıştı. Kumaş türü ve dokuması, boy ve en ölçüleri ile kullanım durumlarına göre fiyatları değişen bezlerin en pahalısı Şerife'ye (MŞS, 33, vk. 3/2), en ucuzu İsmihan'a aitti (MŞS, 36, vk. 9/3). Şerife'nin bir top bezine 345, İsmihan'ın bir kıta bezine 3 akçe değer biçilmişti. Bunlar arasındaki fiyat farkı muhtemelen dokuma sıklığından ve ölçülerinden kaynaklanmaktaydı. Zira bir top bez ortalama 13m iken (İnalçık, 2011: 254), bir kıta bez değişik ölçülerde olabilmekteydi. Bezin seyrek dokunmuş türü olan astar da Serife'nin terekesinde altı adet ve 410 akçe değerinde makrame astar (MŞS, 33, vk. 3/2) ve Kadriye'nin terekesinde 24 akçe değerinde bir astar olarak kayda geçmişti (MŞS, 42, vk. 51/2). Kayıtlara geçen diğer bir pamuk-ipek karışımı kumaş ise sandaldı (Koçu, 1969: 204). Şerife'nin terekesindeki alaca sandal 200 (MŞS, 31, vk. 7/3), Emine'nin terekesindeki 2 zirâ' sandal 243 ve iki sandal parçası 161 akçeydi (MŞS, 43, vk. 11/1).

Kadın terekelerindeki hare, keten ve pareli toptan da bahsetmek gerekir. Üzerinde dalgalı çizgiler bulunan hare (Oğuz, 2011: 110), beş kadın terekesinde; telli, harir, müstamel ve al çeşitleriyle kayıtlıdır. Safiye'nin bir top al telli haresi 800 akçe değerinde en pahalı (MŞS, 42, vk. 32/4), Fatma'nın formu belirtilmeyen haresi 80 akçe değerinde en ucuz hareydi (MŞS, 39, vk. 15/5). Keten bitkisinin liflerinden dokunan keten de dört kadın terekesinde formu belirtilmeden kaydedilmişti. Ayşe'nin bir kıyye ketenine 9 (MŞS, 38, vk. 4/6), Raziye'nin 3 kıyye ketenine 21 akçe değer yazılmıştı (MŞS, 40, vk. 52/2). Pareli top şeklinde tanımlanan kumaş da yalnızca Safihan'ın terekesinde yarım topu 160 akçe değerinde kayıtlıdır (MŞS, 42, vk. 32/4).

2.5. Diğerleri

Bu kısımda ev tekstillerinden olan ancak herhangi bir kategoriye dâhil edilmeyen çuval, heybe, kese, çadır/çerge, bohça ve iplikten bahsedilecektir. Büyük torba olan çuval, on bir kadın terekesinde kayıtlara geçmişti. Çuvallardan sekizi köhne olarak yazılmış, diğerlerinin formlarına dair bir açıklama yapılmamıştır. Çuvalların en pahalısı Hatice'nin 121 akçelik formu belirtilmeyen çuvalı (MŞS, 36, vk. 2/2), en ucuzu ise diğer Hatice'nin 2 akçelik köhne çuvalıydı (MŞS, 42, vk. 24/4).

Binek hayvanlarının eyeri üzerine geçirilen veya omuzda taşınan, kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü torba olan heybe ("Türk Dil Kurumu", 2022), iki terekede formu belirtilmeden biri 136 (MŞS, 39, vk. 54/3), diğeri 26 akçe değerinde kayda geçmişti (MŞS, 43, vk. 11/1).

İçine para ve küçük eşyalar konulan, kumaştan veya örgüden yapılan küçük torba olan kese de Revane ile Hatice'nin terekelerinde kayda geçmişti (MŞS, 36, vk. 10/; MŞS, 42, vk. 55/4). Revane'nin kesesine 1, Hatice'ninkine 40 akçe değer biçilmişti. Hatice'nin kesesinin pahalı olması atlastan yapılmış olmasıyla alakalıydı.

Sık dokunmuş kalın bezden yapılan ve taşınabilir barınak olan çadır/çerge ("Türk Dil Kurumu", 2022) de üç kadın terekesinde kayıtlıydı. Bunlardan Hatice'nin köhne çergesine 90 (MŞS, 39, vk. 75/1), Revane'nin alaca çergesine 18 ve Kadriye'nin çadırına 100 akçe değer yazılmıştı (MŞS, 36, vk. 10/3; MŞS, 32, vk. 13/1).

Sıkça rastlanan bir diğer tekstil ürünü, her türlü eşyanın muhafaza edildiği bohçalardır. Elli iki terekede kayda geçen bohçalar alaca, darayı, hatayı, bez, mahfes, sandal, atlas, basma, yemeni ve hareden dikilmişti. Bohçaların münakkaş, telli, mantari, pareli ve parçalı çeşitleri olup al, alaca, beyaz, kırmızı ve mor renkleri tercih edilmişti. 1.200 akçe değerindeki en pahalı bohça

Rabiahhan'a (MŞS, 40, vk. 42/4), 5 akçe değerindeki en ucuzu Şerife'ye aitti (MŞS, 40, vk. 75/4). Şerife'nin bohçasının Rabiahhan'inkinden ucuz olması köhneliğinden kaynaklıydı.

Dokuma maddelerinin liflerinden yapılan ve ekseriyetle dikiş amaçlı kullanılan iplik ise yirmi dört kadın terekesinde kayıtlara geçmişti. İplikler zirâ', kıyye ve arşun birimleriyle kaydedilmiş, beyaz, kırmızı, mavi, pembe renkler öne çıkmış, pamuk ve keten olanlar belirtilmişti. İmal edildikleri hammadde türü ve ölçülerine göre fiyatları değişen ipliğin en pahalısı 404 akçe değerindeki 52 arşun iplik (MŞS, 36, vk. 12/1), en ucuzu 10 akçe değerindeki mavi ve beyaz ipliklerdi (MŞS, 31, vk. 7/2).

3. Sonuç

Bu çalışmada 1700-1730 yılları arasında Manastırlı kadınların gündelik hayatlarında kullandıkları tekstil ürünlerine dair bazı tespitler yapılmıştır. Buna göre Manastırlı kadınlar ev içi döşemelerde en fazla sırasıyla velense, kilim, çul, keçe, halı, kaliçe, kebe, hasır ve mutaf kullanmışlardı. İç döşemelerin tamamlayıcısı olan tekstillerden de en fazla yastık ve minder kayıtlara geçmişti. Gece serilip gündüz kaldırılan yatak takımlarından en fazla döşek, yorgan ve yüz yastığı kullanılmıştı. Bu gurup içerisinde değerlendirilen çarşafklar da döşek, yorgan ve minder çarşafkları olarak farklı amaçlar için kullanılmıştı. Mutfak ve temizlik tekstillerinde makrame ilk sırada gelmektedir. Makrameler de kendi içerisinde şerbet, kenef, abdest ve avret makramesi olarak çeşitli guruplara ayrılmaktadır. Makrameden sonra sırasıyla en fazla peştamal, havlu, sofrta bezi ve peşkir kullanılmıştı. Bunların dışında yaygın olmamakla birlikte hamam rahtı ve yağlık da kullanılmıştı. Terekelerde yünlü kumaşlardan sadece şayak kayıtlara geçerken, ipekli kumaşlardan en çok sırasıyla; sade, ipek, atlas, hatayi, darayi ve bürümcük, pamuklu kumaşlardan en çok sırasıyla; bez, penbe bez, alaca, astar, sandal, kutni ve çitari kayıtlara geçmişti. Yine sırasıyla en fazla adı geçen bohça, iplik, çuval ve kese de diğer tekstil ürünleriydi.

Terekelerde tespit edilen ev tekstil ürünlerinin hemen hemen hepsinde bir standartlaşma söz konusudur. Ürünlerdeki farklılaşma kendisini kumaş türü ve kalitesinde, işçilikte, süslemelerde ve kullanım durumunda göstermişti. Servet miktarı fazla olan kadınlar, servet miktarı az olan kadınlardan daha kaliteli kumaşlardan yapılarak, işçilik değeri daha yüksek, süslemeli ve nakışlı tekstil ürünleri kullanmışlar böylece zenginlik ve zarafetlerini sergileme fırsatı bulmuşlardı. Servet miktarı fazla olan kadınların terekelerinde yeni tekstil ürünleri çoğunlukta iken, servet miktarı az olanların eski tekstilleri daha fazlaydı. Yine servet miktarı yüksek olan kadınlar değişik kumaş ve renkte aynı türden birden fazla ürüne sahipken, servet miktarı düşük olanların böyle imkânları yoktu. Kadınların büyük kısmı ev tekstillerinde beyaz ve alaca rengi tercih etmişlerse de yeşil, sarı, mavi, gül pembe, firuze ve pembe olanları da vardı.

Kadınların evlerinde kullandıkları tekstil malzemeleri onların sosyo-ekonomik düzeyini yansıtmakla beraber, onları keskin çizgilerle birbirinden ayırmamıştı. Nitekim ipek, atlas, darayi, seraser gibi özel kumaşlar ile halı ve kaliçe gibi pahalı sergiler hem servet ve statü sahibi kadınların hem de servet ve statü sahibi olmayan kadınların terekelerinde yer almıştı.

Eşleri veya babalarının sosyal statülerinin de kadınların sahip oldukları eşyalar bakımından belirleyici olduğunu tespit etmek mümkündür. Nitekim terekelerde bu duruma dair örnekler mevcuttur.

Bu çalışma, Manastırlı kadınların servet ve statü durumlarına göre ev tekstilleri edindiklerini ancak bu tekstillerin onları birbirinden net şekilde ayırmadığını ortaya koymuş ayrıca bu konuya dair yapılan bazı tespitlerin kültür tarihi alanında çalışacak araştırmacılara bir pencere aralayabileceği ümit edilmiştir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42 ve 43 Numaralı Manastır Şer'iyye Sicilleri.

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Acar, S. ve Tosun, E. (2017). Anadolu Havlı yer yaygılarının yapısal açıdan dünyadaki benzerleriyle birlikte incelenmesi ve bir sınıflandırma önerisi. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 18, 61-73.
- Başol, S. ve Alkoç, Ş. S. (2013). 19. Yüzyıl ortalarında Tokat'ta kullanılan ve tereke belgelerine yansıyan ev eşyaları. *Tokat Sempozyumu Bildiriler I* (s. 391-413) içinde. Tokat, Türkiye: Özyurt Matbaacılık.
- Demirel, Ö., Tuş, M. ve Gürbüz, A. (1992). Osmanlı Anadolu ailesinde ev, eşya ve giyim-kuşam (XVI-XIX yüzyıllar)", *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II* (ss. 705-755). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- El Sanatları Teknolojisi. (2012). *Osmanlı saray halısı desenleri*. Ankara: MEB Yayınları.
- Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- İnalçık, H. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Çağ (1300-1600)* (R. Çakır, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kallek, C. (2007). Okka. *DİA*. C. XXXIII, İstanbul: TDV Yayınları, s. 338-339.
- Koçak, Z. (2019). *Manastır'da hukuk ve adalet uygulamaları (1700-1730)*. Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Koçu, R. E. (1969). *Türk giyim kuşam sözlüğü*. İstanbul: Sümerbank Yayınları.
- Oğuz, G. (2011). 61 Numaralı Edirne Şer'iye Siciline göre 17. Yüzyılda Edirneli kadınların giyim kuşam kültürü. *Millî Folklor*, 23 (92), 106-116.
- Oğuz, G. (2018). Bir sultanın giyiminden kesitler: Fatma Sultan. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5 (14), 248-274.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş III*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1971). *Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü I, II, III*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Salman, F. (2004). Türk kumaş sanatında görülen geleneksel kumaş çeşitlerimiz. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, (VI), 13-42.
- Şimşek, E. (2013). "On sekizinci yüzyılın başında Trabzon'da giyim-kuşam (1700-1725). *Gümüşhane Üniversitesi Mavi Atlas Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (I), 51-66.
- Tez, Z. (2009). *Tekstil ve giyim kuşamın kültürel tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Tezcan, H. (1993). *Atlaslar atlası-pamuklu, yün ve ipek kumaş koleksiyonu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2022). Havlı, yağlık, peştamal, heybe, çadır/çerge, *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, <https://sozluk.gov.tr>

Extended Abstract

Introduction

Today, Manastır, which is the second largest city in North Macedonia State and is known as Bitola, was taken under Ottoman rule after 1380 during the reign of Sultan Murad I. The capture of Manastır, on the one hand, strengthened the sovereignty of the Ottoman Empire in the Balkans, and on the other hand, especially during the reign of the Murad II and Mehmed II, the Turkish population increased in a short time and the Turkish urban texture became dominated by the regular and planned resettlement of Turkmen groups from the interior of Anatolia and the Taurus. In fact, by eighteenth century, the population of the city varied between 12.450 and 18.675 and the majority of them were Muslim. It made huge progress in the Ottoman administration, and became one of the region's most advanced military and trading hubs of the day since it was located in junction of Via Egnatia, an east-west trade route stretching from the Aegean to the Adriatic seas, and connecting Rome and Constantinople in the days of the Roman Empire.

After the Ottoman Empire dominated the Manastır, it established the administrative and justice organs there and appointed a kadi (Islamic judges) here to solve the legal problems of the people. While performing their duties, the kadis also wrote down the cases they had heard in the court in books called şer'iye registry books or kadi registry books. The kadi registers that have survived until today are the main reference sources in revealing the political, economic, legal, conventional, and social structure of the Manastır. Likewise, they also contain inheritance (tereke) registries featuring inheritance left behind by deceased persons. They include these persons' movable-immovable properties, receivables and payables, fees paid to the court, and details regarding inheritance distribution. Therefore, these records, which can be evaluated in many ways, also provide rich information about the textile materials used by women at home.

Houses function both as a shelter and private space for people and their families to maintain their day-to-day lives. The traditional texture the house and household goods form is one of the important data that reflects the history and culture of the society and then the lifestyle and view of life. These data also expresses their identities, traditions, beliefs, and pleasures. Cultural and religious values, social and economic structure, climate, and geographical factors of the given society have all shaped homes and their textiles over the course of history. They differ and diversify in terms of style, material, usage, and ornamentation. Such factors have gained a traditional character over time as necessity of the cultural structure of the society, and therefore forms that society's culture. Homes and home textiles identified with social culture are the evolution documents of human history.

Houses in Manastır consisted of at least two or three rooms, a hall into which rooms opened and where family members came together as well as a pantry for storage, a kitchen for preparing meals, and a porch with either a straw or tile roof close to the entrance doors, and facing the street. Moreover, they were surrounded by walls, and had various outbuildings such as ovens, barns, toilets, haystacks, gazebos and water wells -- all located in the courtyard, where one would also find fruit and regular trees. Manastır houses featured physically different components. Women laid velense (a thick woolen blanket covered with a long nap on one side), rugs, haircloth (çul), felts (keçe), carpets, and wicker/ zamarra (kebe)/kaliçe on the floors. They decorated the interior surfaces with other materials such as cushions, pillows, curtains, and prayer rugs, among other things. Cushions and pillows stood in place of modern furniture since they were not present. Cushions (found in thirty five women's inheritance registries) were filled with grass, cotton, and wool and used to sit on. Pillows (recorded in ninety three women's inheritance registries) were used both to sleep on and relax in rooms. Mattresses and duvets which were used for sleeping only and rolled up during the day, were recorded in ninety women's inheritance registries. While sheets was recorded in seventy-five women's tereke registries, pillows were recorded in ninety three women's inheritance registries. "Face pillows" (yüz yastığı) were used for both sleeping and relaxation purposes in the rooms. It was thought that twenty-two of such pillows in records would have been used for sleeping purposes only. While two women's inheritance registries contained sheeting, one woman's inheritance registry contained a sheet cover. Women from Manastır also used textiles such as peşkir (hand towel), tablecloths, macramé, towel, yağlık, loincloth, and hamam rahtı (bath set) for their kitchens, eating linens, and cleaning. Twenty-five women's inheritance registries contained peşkir (used to drape one's knees and dry one's hands while eating), seven women's inheritance registries contained towels (for drying one's hands), fifty-eight women's inheritance registries contained embroidered towels and macramé peşkir, and six women's inheritance registries contained table cloths (for keeping the food on display clean.) Similarly, two women's inheritance registries featured yağlık (large handkerchief serving for similar purposes), thirty-nine women's inheritance registries contained peştamal, (cloths worn around one's waist in Turkish baths or to keep one's clothes clean whilst working), and seven women's inheritance registries contained so-called Turkish bath sets (aka. hamam rahtı) featuring peştamal, havlu, and kese. Beyond the above, women also used textiles such as sacks (çuval), saddlebags (heybe), money bags (kese), tents, cloth bundles (bohça), and yarn for different purposes throughout various parts of their homes. In all textiles used by women for different purposes, they preferred çuka, keçe (a kind of felt), kebe, şal, and sof from woollen fabrics, silk, sade, hatayi, atlas, darayi, and bürümcük from silk fabrics and penbe, bogasi, kutni, alaca, çitari, bez, astar, and sandal from cotton fabrics.

Almost all of the textiles determined in these inheritance records exhibit standardisation. Variation in textiles manifested itself in the type and quality of the fabric used, workmanship, ornamentation, and how they would have been used. Women who were extremely wealthy used textiles made from high quality fabrics, which had higher craft value, and were extensively embroidered - thereby giving them the chance to showcase how rich and classy they were- compared to those who were less well off. Wealthier women also had newer/the latest textiles in their inheritance registries, while their poorer counterparts had older (démodé) ones. Again, richer women's textiles had more than one product of the same type in different fabrics and colours; poorer women, by contrast, did not enjoy such an opportunity. While majority of the women preferred white or multi-colour textiles for their home furnishings, some also had green, yellow, blue, rose, turquoise, and pink ones.

In this study, inheritance records of totally ninety-eight women (including three non-Muslims), which were scattered in the 14 Şer'iyye registry books kept in the court of Manastır between 1700 and 1730, were examined. It was determined that these women used various textiles, served different purposes, in different parts of their homes in their day-to-day lives. Those textiles moreover reflect their socio-economic status, but divide them with clear lines. As a matter of fact, special fabrics such as silk,

atlas, darayi, and seraser, alongside expensive display pieces such as carpets and kaliçe were listed in the inheritances of both women of immense wealth and status, as well as of women lacking either.